

Висновки. Планування системи ПЗ передбачає визначення методів, форм і засобів навчання, за допомогою яких буде вивчатися навчальний матеріал. Мова йде про можливі компоненти методичної системи, оскільки їх вибір залежить не тільки від змісту матеріалу та цілей навчання, а й від конкретних особливостей груп і окремих її студентів, з якими буде проводитися заняття. Щодо методичних особливостей деяких етапів кожного виду ПЗ з ВМ в аграрному ВНЗ, то ця проблема вимагає додаткових досліджень.

Література:

1. Кондратьева О.М. *Методична система контролю і коригування знань та умінь студентів технічних спеціальностей у процесі навчання вищої математики: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. - Ч., 2006. - 209 с.*
2. Фомкіна О.Г. *Методична система проведення практичних занять з математики зі студентами економічних спеціальностей (на базі кооперативного інституту): Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 / НПУ імені М.П.Драгоманова. - К., 2000. - 212 с.*
3. Швець В., Флегантов П., Овсієнко Ю. *Програма навчальної дисципліни „Вища математика (за фаховим спрямуванням)” для підготовки бакалаврів напрямку 6.090101 „Агрономія” у вищих навчальних закладах II-IV рівнів акредитації Міністерства аграрної політики України. - К.: Аграрна освіта. - 2008. - 30 с.*
4. Триус Ю.В. *Комп’ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математики: Монографія. - Черкаси: Брама-Україна, 2005. - 400 с.*
5. *Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті. - К.: Шкіл, світ, 1999. - 24 с.*
6. *Освітньо-кваліфікаційна характеристика і освітньо-професійна програма підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за спеціальністю 6 130100 “Агрономія”, за напрямом підготовки 1301 “Агрономія” / Міністерство освіти і науки України. - К.: „Наукметодцентр”, 2005. - 183 с.*

УДК 796.011.1:392

О.М. ОНОПРІЄНКО

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ

Анотація. У статті проведений аналіз історичної оцінки і еволюції українських народних рухливих ігор, які відіграють виховну роль для гармонійного та фізичного розвитку студентської молоді на сучасний період.

Ключові слова: народні ігри, виховання, студентська молодь.

Аннотация. В статье проведен анализ исторической оценки и эволюции украинских народных подвижных игр, которые играют воспитательную роль для гармоничного и физического развития студенческой молодежи в современный период.

Ключевые слова: народные игры, воспитание, студенческая молодежь.

Annotation. In this article the analysis of historical estimation is in-process given in and evolution of the Ukrainian folk mobile games which have an educating role for harmonious development of student young people in a modern period.

Key words: folk games, education, student young people.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, практично усі сфери суспільного життя перебувають під впливом стійких глобалізаційних процесів, які неминуче зумовлюють специфічний вплив на культуру конкретної країни, нації. В умовах існуючої необхідності спрямування, насамперед, економічного розвитку людства в, так би мовити, єдине русло, однією з основних культурних складових, що забезпечує своєрідну унікальність конкретної нації запишаються традиції та обряди того чи іншого народу.

Культура кожного народу є своєрідним організмом, який має унікальну духовну основу, характеризується своєю неповторністю і безперервним процесом розвитку. Кожний народ витворив своєрідні духовні та матеріальні цінності, які вирізняють його з поміж інших народів, засвідчуючи тим самим про особливості національного характеру. Досліджуючи національно-народні форми фізичного виховання, вчений теоретик В.І.Елашвілі підкреслював: «... немає у світі народу, в якого б не було своїх видів фізичних вправ, які складають один із елементів культури та побуту» [2]. Ця галузь, зокрема, була органічною частиною національної культури українців. Становлення України як самостійної держави передбачає утвердження національної системи виховання у різних сферах життєдіяльності народу, зокрема, в системі фізичного виховання, як засобу виховання студентської молоді. Але «жодна система фізичного виховання як частина фізичної культури народу не виникає з нічого чи шляхом простого запозичення. Нові системи створюються, використовуючи спадок минулого» [2].

Український народ своїм багатовіковим досвідом інтуїтивної педагогіки відібрав найефективніші засоби гармонійного виховання підростаючого покоління, чільне місце серед яких посідають народні рухливі ігри, тому вони мають значні виховні можливості, що визначаються їх культурно-історичним походженням і соціальними функціями у студентському середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З аналізу багато численних робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників видно, що важливим компонентом цілісної народної культури найдавніших часів до сьогодення є народні рухливі ігри [7,8]. Ігри мають велику історію і тісно пов'язані з національними обрядами, звичаями та календарними святами під час господарської діяльності, а в умовах постійних воїн із сусідніми і чужими племенами у слов'ян особливого значення набувала фізична сила, загартованість, спритність, набуті у народних ігрищах.

Спеціалістами [3,4] відзначено, що походження українських народних рухливих ігор пов'язано з історичними і побутовими чинниками. В українських народних рухливих іграх чітко відображені звичаї народу України, його побут, рівень уявлень про світ, елементи побутових і військових дій. Тому **метою статті** ми визначили - здійснити аналіз доцільності та ефективності використання українських традицій фізичного виховання молодого покоління на сучасному етапі розвитку. Одним із **важливих завдань** для спеціалістів є вивчення багатой народної спадщини в області українських рухливих ігор і їх застосування в процесі фізичного виховання з метою гармонійного розвитку громадян незалежної України [5,6]. Крім того, застосування українських рухливих ігор покликані **вирішувати наступні завдання**: розвивати, вдосконалювати і зберігати фізичні якості і здібності, рухові вміння і навички; визначати найбільш сприятливі режими праці й відпочинку впродовж дня; активно сприяти профілактиці професійних захворювань; зниженню негативного впливу на організм несприятливих факторів; усвідомлення стійкої потреби в самостійних заняттях фізичними вправами; навички саморегуляції і самоконтролю; відповідального ставлення до свого здоров'я і здоров'я навколишніх; навички здорового способу життя [6, 8, 10].

У зв'язку з цим проблема історії виникнення українських народних рухливих ігор, їх класифікації, розробки та впровадження в процес фізичного виховання студентської молоді комплексів українських народних рухливих ігор набуває великого практичного значення для виховання як фізичних якостей і підвищення рівня фізичної підготовленості, так і патріотичного, морального виховного значення. Цей процес, на нашу думку, надає можливість ознайомити молодь з народними звичаями, традиціями, обрядами, що буде сприяти вихованню у студентській молоді національної гордості, почуття патріотизму та любові до своєї Вітчизни.

Результати досліджень. Матеріали історико-етнографічних досліджень свідчать про те, українські народні ігри є дуже різноманітними й пронизували весь життєвий устрій населення. Будь-яка подія з життя людей відзначалася жертвою богам, які присвячувались Матері Землі, богу сонця Ярилі, богу війни і зброї Перуну та спортивними змаганнями. Важливу роль у вихованні молоді (особливо сільської) набували ігрища між селами: «І сходилися вони на ігрищах, на пляси і на всякі бісівські пісні ...» [1,2] і парубочькі громади - своєрідні об'єднання неодружених юнаків, які під час народних гулянь широко застосовували різноманітні види боротьби: «во многих сёлах молодёжь незрелая устраивает гуляния, ... причём занимается борьбою ...» [9]. Стародавні літописи доносять до нас відомості про так звану тризну - обряд пошанування загиблого воїна або родича. Цікаво, що до програми тризни входили дужання (на зразок сучасної боротьби), різноманітні ігри та забави [10]. Народна гра є також дійовим засобом і трудового виховання. З одного боку, високий фізичний розвиток створює певні передумови для повноцінної та активної трудової діяльності, з іншого - в багатьох іграх спостерігається наслідування трудових дій дорослих, де народна мудрість прагне прищепити молоді повагу до праці, звичаїв і традицій рідного народу. Але, на відміну від предметів культури матеріальної, які дійшли до нас завдяки археологічним розвідкам у їх стародавньому вигляді, рухливі ігри не зберігалися в первісному стані. Вони функціонували безперервно, передавалися з покоління в покоління в живій ігровій практиці, ставали улюбленими іграми все нових і нових поколінь. З часом все, що стало нецікавим, незрозумілим, забувалося, а найбільш вдале лишалося.

Вдосконалення народних рухливих ігор відбувалося безперервним ланцюгом, що зв'язує глибоку давнину і наш час. Слід зазначити, що незважаючи на відповідний рівень сформованості рухливих народних ігор, процес їх розвитку не припинився, а невпинно продовжується. Свідченням цього є постійне поповнення скарбниці народних рухливих ігор, забав і розваг новими елементами. У зв'язку з цим, вивчення національних традицій і впровадження адекватних рухливих ігор, забав і розваг у сучасну практику навчально-виховної роботи, особливо для молоді, сприятимуть не тільки національно-культурному відродженню, а й формуванню повноцінної національної системи фізичного виховання, підвищенню ефективності виховного процесу в цілому. Таким чином, українські народні ігри, які виникли в далекому минулому і деякі з них, можливо, стали підґрунтям для певних видів спорту, набувають великого значення для національно-культурного виховання молодого покоління у сучасних умовах.

З огляду на вищевикладене, на нашу думку, є сенс, вивчаючи та аналізуючи багатющу народну спадщину в області українських рухливих ігор, застосувати їх у процесі фізичного виховання студентської молоді з метою виховання гармонійно розвинених громадян незалежної України, оскільки здоров'я та фізична підготовленість студентської молоді є важливим чинником фізичного потенціалу української нації. З цією метою, з урахуванням умов проведення заняття з фізичного виховання серед студентської молоді, слід провести педагогічний підбір рухливих ігор, розваг і забав.

В ігровій діяльності студентів виникла необхідність підбирати такі рухливі ігри, проведення яких передбачало б розвиток різноманітних рухових якостей, перш за все, швидкості і спритності, одночасного закріплення та удосконалення рухових навичок. У зв'язку з вимогами, пред'явленими до людини високоавтоматизованою працею, особливо значним у студентів є розвиток зорово-рухової координації поява так званої "умелости". Складні і різноманітні рухи в ігровій діяльності - в них, як правило, можуть бути задіяні всі м'язові групи. Це сприяє гармонійно-

му розвитку опорно-рухового апарату. Умови ігрового змагання вимагають від студентів досить великих фізичних навантажень. Почергова зміна моментів відносно високої інтенсивності з паузами відпочинку й діями, які потребують невеликого напруження, дозволяє гравцям виконувати великий об'єм роботи.

Порівняльна характеристика проведення рухливих ігор і вимог до умов проведення фізичних вправ, відповідно до вибраної спеціалізації студентів на заняттях із фізичного виховання, дає підстави стверджувати, що народні рухливі ігри можна успішно застосовувати у сучасних умовах. Ігри можуть приносити користь як у підготовчих і заключних частинах заняття, так і в основній частині, де гра є основним засобом для закріплення рухових і фізичних якостей. Фізичне навантаження регулюється відносно фізичної підготовленості студентів за рахунок змінювання умов гри та засобів. Традиційно для проведення рухових ігор зі студентською молоддю застосовується фронтальний метод організації. Він є ефективним, коли для гри необхідно «широке поле діяльності». Якщо гру можна провести на великій площі зі значною кількістю учасників, тоді доцільно застосувати груповий метод організації, поділивши групу на декілька підгруп із урахуванням можливостей різних студентів. «Розумно організована гра, - пише М.Г.Стельмахович, - є дієвим методом формування таких рис особистості, як патріотизм, дисциплінованість, кмітливість, сміливість, витривалість, винахідливість, спритність, рішучість, наполегливість, організованість, стриманість. Крім того, вона вчить нашу молодь напружувати зусилля, керувати собою, бути точним, дотримуватися правил поведінки, діяти в колективі» [9, 11].

У використанні українських народних рухливих ігор з метою розвитку самоорганізації ігрового колективу важливим питанням є призначення ведучого і розподіл учасників гри на команди. Своєчасне навчання студентів різним способам вибору ведучого дає можливість справедливо розв'язувати актуальні для початку гри питання взаємодії в ігровому колективі, запобігати багатьох конфліктних ситуацій.

Ведучого гри найкраще обирати за допомогою лічилки. Перш ніж проводити розучування лічилки, педагогу необхідно відібрати найбільш придатну для цієї гри як за змістом, так і за технікою рахунку. За виконанням техніки рахунку лічилки можна розподілити на декілька видів. Найчастіше рахунок за допомогою лічилки виконується таким чином. Гравці стають у коло, одна особа всіх обходить, чітко промовляючи кожне слово тексту обраної лічилки і почергово вказує на кожного з учасників гри. Ведучим стає той, на кого випало останнє слово. Є лічилки, текст яких закінчується займенником «ти». Така лічилка точно вказує, кому бути ведучим у грі. Під час використання деяких лічилок студенти домовляються про додаткові дії, виконання яких і виявляє ведучого. Так, вони можуть домовитись, що всі учасники гри, в яку вони будуть гратися, стоять по колу, а один із них знаходиться у центрі з м'ячем. Коли буде проголошено останнє слово, учасники розбігаються далі від кола, а той, що стоїть в його центрі, кидає м'яч, намагаючись влучити в когось з гравців. У кого попав м'яч - той і ведучий.

Ведучий може бути обраний не тільки за допомогою лічилки, але й іншими способами.

До них належать:

- вибір за згодою тих, хто грає;
- обрання ведучого більшістю голосів з тієї групи, що зібрались для гри;
- обрання, за результатами проведеної раніше гри: ведучим стає студент, який виграв попередню гру - був прудкішим, кмітливішим, уважнішим.

Кожен з описаних способів вибору ведучого має свої переваги і недоліки, тому у навчально-виховному процесі їх варто чергувати.

Різними способами, що спираються на ініціативу і самоорганізацію студентів, може проводитися розподіл гравців на команди.

1 спосіб. За допомогою лічби за порядковими номерами, в залежності від кількості команд: перший - другий - третій і т.д.

2 спосіб. Згідно з вибором капітанів команд. Спочатку гравці вибирають капітанів команд, а потім капітани створюють свої команди за домовленістю.

3 спосіб. Створення постійних команд для проведення рухливих ігор.

4 спосіб. Розподіл на команди шляхом попарної домовленості (ватажки команд таємно від інших учасників гри обирають кожен собі слово-пароль, наприклад, один обрав слово «горіх», інший - «яблуко». Студенти, які хочуть брати участь у грі, попарно підходять до них, і ті питають: «Яблуко чи горіх?» Назвавши слово, гравець переходить на бік того з керівників команд, хто його уособлює. У деяких командних спортивних іграх доводиться встановлювати право першого ходу.

Яка команда починає гру, можна встановити:

- виходячи з результатів попередніх ігор;
- право вибору перебирає собі команда, яка організованіше підготувала до гри майданчик та необхідні посібники;

- лічилкою між ватажками;

- за результатами певного виду змагання (фізичного або розумового) між представниками команд. Наприклад, розгадуванням загадок, влученням м'ячем у ціль, бігом наввипередки до зазначеного місця тощо;

- шляхом жеребкування. Для цього можуть бути використані дві різної довжини, проте однакові завтовшки палички. Ставиться умова, що починає гру та команда, чий ватажок витягне коротку паличку;

- відгадування в якій руці знаходиться предмет (камінчик, фантик, каштан, дрібна іграшка тощо), парне чи непарне число схованих предметів, відгадування сторони монети і т. ін.;

- на основі поваги (наприклад, хлопці, граючи з дівчатами, пропонують їм на знак поваги до них почати гру першими, або переваги сильнішої за підготовленістю команди до слабшої;

- вимірювання руками на палиці - хто зможе утримати палицю по закінченні її вимірювання, той виграв для своєї команди право першого ходу.

Послідовне і систематичне навчання студентів різних способів самоорганізації під час проведення народних рухливих ігор дозволяє ефективно використовувати час ігор для досягнення фізичної досконалості молоді, активного, повноцінного відпочинку і сприяє формуванню рис самоврядування студентського колективу, набуття кожним досвіду соціальної взаємодії.

Максимальний вплив українських рухливих ігор як засобу гармонійного розвитку особистості в початковій ланці вищої школи залежить від оптимально створених педагогічних умов їх організації, серед яких можна визначити такі, як:

- систематичність проведення ігор;
- забезпечення взаємодії навчальної та позанавчальної діяльності з фізично-виховання;

- оптимальне поєднання прийомів і методів педагогічного керівництва грою у її підготовчій, основній і заключній частинах;

- використання педагогічних методів, адекватних значенню кожного з етапів керівництва грою для гармонійного розвитку особистості студента.

Отже, українські рухливі народні ігри мають значні виховні можливості, які визначаються їх культурно-історичним походженням та соціальними функціями у начальному середовищі.

З урахуванням вищесказаного та за нашими дослідженнями в ігровій діяльності студентів можна виділити чинники, що мають позитивне значення:

- успішне застосування народних рухливих ігор відповідно до виду спорту залучають студентів до практичної діяльності, формують рухові вміння, розвивають фізичні якості;
- отримують морально-естетичне задоволення;
- збагачують молодь знаннями про історію, звичаї та традиції різного народу.

Висновки. Таким чином, показано, що народні рухливі ігри, як важлива складова виховної системи, тісно пов'язані з уявленнями народу про роль генетичної спадковості, впливом на процеси виховання середовища, про особливості молодіжної психіки та моторики. В багатющому фонді народних рухливих ігор концентруються глибинні народні знання про сутність людської особистості та правила її тілесного та духовного виховання.

Українські рухливі ігри як засіб фізичного виховання мають ряд особливостей. Найбільш характерні з них складаються з активності, самостійності та неперервності змін і умов діяльності. Вибір тієї чи іншої гри визначається конкретними завданнями й умовами проведення. Застосування в системі фізичного виховання низки рухливих ігор дозволить підвищити моторну щільність навчальних та позааудиторних занять і, тим самим, зробити їх ефективнішими та естетично привабливими для студентської молоді. За допомогою українських народних рухливих ігор, розваг і забав можна не лише формувати рухові вміння, розвивати фізичні якості, виховувати позитивні риси характеру як особистості, але й збагачувати молодь знаннями про історію, звичаї й традиції різного народу.

Перспективи подальшого розвитку дослідження передбачається провести у напрямку вивчення підбору українських народних ігор відповідно до вибраної спеціалізації фізичного виховання у ВНЗ.

Література

1. Агапов, Ф. А. *Физическая культура и спорт у горских народов Северного Кавказа* [Текст]: учебник / Ф. А. Агапов. - Махачкала: Учпедгиз, 1971. - 235 с.
2. Элашвили, В. *Традиции грузинской физической культуры и современность* [Текст] / В. Элашвили // Тбилиси: Мецинереба. - 1973. - С 24.
3. Жарський, Е. *Історія українського фізичного виховання* [Текст] / Е. Жарський // Спортивний альманах. - Львів, 1934. - С. 10- 14.
4. Літопис Руський / Пер. з давноруськ. Л.Є. Махновця: [Текст]: За ред. О.В. Мишанича. - К.: Дніпро, 1990. - 592 с.
5. Покровский, Е. А. *Физическое воспитание детей у разных народов, преимущественно России* [Текст]: учебник / Е. А. Покровский. - М.: «Типография Карцева», 1984. - 384 с.
6. Приступа, Є. Н. *Народна фізична культура українців* [Текст]: підручник / Є. Н. Приступа. - Львів: УСА, 1995. - 254 с.
7. Приступа, Є. Н., Пилат В.С. *Традиції української національної фізичної культури* [Текст]: підручник / Є. Н. Приступа, В. С. Пилат. - Львів: Троян, 1991. - 356 с.
8. Приступа, Є. Н., Слимаківський, О. В., Лук'яненко, О. І. *Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія і практика* [Текст] / Є. Н. Приступа, О. В. Слимаківський, О. І. Лук'яненко. - Дрогобич: Видання ТзОВ „Вимір”, 1999. - 449 с.
9. Стельмахович, М. Г. *Народна педагогіка* [Текст]: підручник / М. Г. Стельмахович. - Київ: Радянська школа, 1985. - 312 с.
10. Ягодин, В. *Народные праздники и физическая культура* [Текст] / В. Ягодин // Теория и практика физической культуры. - № 6. - С. 12 - 13.
11. Ястребов, В. *Новые данные о союзах неженатой молодежи на юге России* [Текст] / В. Ястребов // Киевская старина - 1896. - С. 110-128.